

לא "ריכוך" אלא פוליטיזציה על מלא

הקואליציה חוזרת על המנטרה ש"במעט כל מדינות העולם המערבי בוחרות את השופטים של הערכאה החוקתית העליונה שלהם על ידי נבחרי הציבור בלבד". האמת היא שמודל נפוץ בעולם המערבי, בין היתר בבריטניה, אירלנד, קנדה, דנמרק ושוודיה, הוא דווקא זה של ועדה עצמאית עם רוב של שופטים ומשפטנים שהמלצותיה תמיד מאושרות.

הקואליציה מתבססת על 36 מדינות מתוך ה-OECD, ועל הנתון לפיו 31 מתוכן בוחרות את שופטי הערכאה החוקתית העליונה על ידי נבחרי הציבור. גם פה חשוב להדגיש: בניגוד לבתי משפט לחוקה או בתי משפט עליונים העוסקים בעיקר בתחומי המשפט החוקתי והמנהלי, בישראל בית המשפט העליון דן בעיקר בערעורים פלילים ואזרחיים. כך, למשל, רוח סיכום הפעילות של בית המשפט העליון לשנת 2021 מראה שמתוך 8,887 תיקים שנפתחו – רק 1,625 היו עתירות לבג"ץ. ומתוך 9,280 תיקים שנסגרו, רק 1,793 היו תיקי בג"ץ. המשמעות היא שהוועדה לבחירת שופטים לעליון חייבת להיות מקצועית. אפילו באותן מדינות, שופטים הדנים בערעורים לרוב נבחרים בעזרת ועדה עצמאית ומקצועית ולא על ידי ועדה של פוליטיקאים.

לפי ההצעה "המרוככת" של שמחה רוטמן, הוועדה תורכב מ-11 חברים, מהם 6 חברי קואליציה, 2 חברי אופוזיציה, ו-3 שופטים. שני שופטים בכל כנסת ייבחרו על ידי 6 חברי הקואליציה, מינוי השופט השלישי ידרוש הסכמת נציג אופוזיציה ומינוי השופט הרביעי ידרוש גם הסכמת שופט.

לא מדובר בריכוך כלל וכלל. מדובר בפוליטיזציה מלאה של העליון. בישראל, אורך כהונה ממוצע של ממשלה הוא שנתיים. לפי מחקר של ד"ר אלעד גיל ממכון תכלית, בתקופה כזו, בהתבסס על ממוצע המינויים בעליון מאז שנת 2000, צפויים בממוצע כ-2.6 מינויים בכל קדנציה. המשמעות פשוטה: תוך כמה שנים, יהיה לנו בית משפט עליון פוליטי לגמרי.

הפוליטיזציה תפגוש אותנו בהרבה מקומות. למשל, בשאלת הקווים וזרם. לפי ההצעה דרוש פורום של שישה חברים כדי לכנס את הוועדה. כלומר, הקואליציה תוכל למנות את שני השופטים שהיא רוצה ואז "לשתק" את הוועדה ולמנוע בחירת שופטים נוספים. מצב נוסף שראינו במקומות אחרים הוא שופטים שמתזמנים את פרישתם כדי להבטיח שמי שיבחר את המחליף שלהם הוא אותו מחנה פוליטי ששלח אותם. הנוסח ה"מרוכך" יאפשר לקואליציה לבטל את נוהג הוותק ("סניוריטי") ולבחור לברדה את נשיא העליון. היות שנשיא העליון הוא חבר קבוע בוועדה, לקואליציה יהיה בכל עת רוב של 7 בוועדה. המשמעות למערכת המשפט – לא רק לבית המשפט העליון – היא דרמטית. לפי המוצע, מינויים לכל בתי המשפט הדייוניים – בתי המשפט המחוזי, השלום וכו', יהיו ברוב של 7 חברים. הקואליציה, יחד עם הנשיא (שהיא תמנה), ימנו לברם את השופטים לכל ערכאות השיפוט. כ-800 תקני שיפוט יהפכו מושא לג'ובים פוליטיים.

אם כבר עושים רפורמה בוועדה לבחירת שופטים, יש להחליף את נבחרי הציבור בוועדה באנשי מקצוע. לפוליטיקאים עצמם, פרט לשר המשפטים, אין מקום בוועדה שאמורה להחליט מי יהיה שופט תעבורה טוב יותר. הוועדה לבחירת שופטים לא אמורה להיות מקום לחלוקת מאות ג'ובים למקורבים, אלא המקום בו נבחרים מיטב השופטים לפי תור סכסוכים ולהכריע בשאלות מקצועיות הנוגעות לחירות, לקניין ולחיים של כולנו.

הקואליציה טוענת שמטרת שינוי הוועדה להשיב את אמון הציבור במערכת המשפט. אולם מחקרים מראים כי דווקא במדינות אירופיות עם בתי משפט חוקתיים בהם יש מינויים פוליטיים, לאזרחים יש תפיסה נמוכה של מערכת המשפט בכללותה במדדי עצמאות שיפוטית והוגנות משפטית.

הנוסח ה"מרוכך" של רוטמן הוא צו פטירה לרעיון של מערכת המשפט כמוסד ממלכתי. זו הפיכת בית המשפט למוסד פוליטי על מלא. בהינתן הצמצום המתוכנן של הביקורת החוקתית, המשמעות היא גם סכנה לזכויות וליסודות הרמוקרטיים.

פרופ' יניב רוזנאי הוא מנהל משרתה של מרכז רובינשטיין לאתגריים חוקתיים, אוניברסיטת רייכמן